

PENGALAMAN MEWARISI PENGETAHUAN DAN KEMAHIRAN SENI KASUT MANIK BABA NYONYA: PANDANGAN MELALUI SEJARAH LISAN

Sohaimi Zakaria*

Norzahira Binti Ramli

Nurul Syafiqah Binti Nor Azmi

*Fakulti Pengurusan Maklumat, Universiti Teknologi MARA
Shah Alam, Selangor, Malaysia

Abstrak

Mengikut tafsiran Jabatan Warisan Negara, seni yang melibatkan manik diklasifikasikan sebagai Warisan Tidak Ketara di bawah kategori Seni Halus. Kajian ini dijalankan menggunakan kaedah sejarah lisan bertujuan meneroka pengalaman dan kemahiran pembuatan kasut manik Baba Nyonya melalui temubual dengan seorang usahawan, Puan Maszni Abdul Aziz. Kajian ini menghasilkan catatan pengalaman peribadi Maszni berkecimpung dalam perusahaan kasut manik dari kacamatanya sendiri. Aspek motivasi, kreativiti, keusahawanan serta cabaran yang dihadapi telah dikupas melalui kajian ini. Diharap kajian ini dapat menyumbang ke arah memperbanyakkan dokumentasi warisan pengetahuan dan khazanah seni turun-temurun negara yang boleh disimpan dan terus dihidupkan sebagai rujukan masa hadapan.

Kata Kunci: *Pengurusan pengetahuan, Warisan seni negara, Sejarah lisan, Maszni Abdul Aziz, Budaya Baba Nyonya, Kasut manik, Melaka*

Abstract

According to the Malaysian Department of National Heritage, work of arts from beads are classified as Intangible Heritage and grouped under the area of Fine Arts. The present study is carried out through

* Penulis untuk dihubungi:
sohaimiz@uitm.edu.my

the oral history approach with the aim of exploring the experience and skills of an entrepreneur, Ms Maszni Abdul Aziz in making beaded shoes. This study captures the personal account of Maszni's experience in the business including her motivations, creativity, entrepreneurial skills and challenges. It is hoped that this study contributes to the enrichment of documents and sustainability of indigenous and cultural knowledge for the future generations.

Pendahuluan

Peradaban sesuatu bangsa banyak diwarnai oleh kegiatan seni yang menjadi kebanggaan turun-temurun. Namun, era pemodenan akan sedikit sebanyak menyebabkan hilangnya kegiatan tersebut secara berperingkat. Ilmu pengetahuan yang terkumpul sejak dari mula dahulu amat tinggi nilainya dan tidak wajar dibiarkan lenyap oleh arus pemodenan. Pengalaman dan kemahiran yang terhasil boleh dijadikan pedoman bagi generasi seterusnya. Jabatan Warisan Negara Malaysia telah menyenaraikan beberapa warisan negara yang terdiri daripada bentuk arkeologi dan warisan tidak ketara. Di bawah warisan tidak ketara terdapat kategori seni halus yang meliputi seni berkaitan manik (Malaysia Jabatan Warisan Negara 2017). Daripada tafsiran ini kasut manik Baba Nyonya Melaka adalah tergolong sebagai warisan tradisi tanahair yang telah menyumbang kepada pembangunan tamadun bangsa sejak sekian lama dan sudah semestinya perlu dikawal daripada dilupakan dan mungkin lenyap dari persada seni negara.

Tidak banyak terdapat kajian menyeluruh mengenai warisan seni kasut manik yang telah dilakukan kecuali terbitan berbentuk promosi dan profil usahawan dalam majalah dan akhbar sebelum ini yang boleh dijadikan rujukan seperti Amran, (2015). Shazuein, (2014) dan Beck (2013). Maka kajian yang dilaporkan dalam makalah ini bertujuan menerokai pengalaman seorang pejuang dan pengamal budaya serta usahawan (Amran, 2015; Beck, 2013; Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia Cawangan Melaka, 2011) yang berasal daripada Negeri Melaka yang terlibat dalam meneruskan legasi warisan seni kasut manik yang akhirnya membuka perusahaan kasut manik Baba Nyonya (Nas, 2010). Apakah yang menyebabkan seorang yang bukan daripada keturunan

Baba Nyonya memiliki kecenderungan dan minat terhadap seni kasut manik? Bagaimanakah ilmu dan kemahiran warisan ini diperolehi? Apakah cabaran yang ditempuhi bagi mengembangkan budaya dan perusahaannya? Persoalan ini telah dapat diuraikan dalam beberapa sesi temubual bersemuka dengan Puan Maszni Abdul Aziz di bengkelnya dan di tapak promosi di Bandaraya Melaka Bersejarah. Selain mendengar pandangan dan pengalaman beliau secara lisan, pengamatan terhadap kemahiran dan reaksi pengunjung pameran juga telah dapat didokumentasikan. Pendekatan yang digunakan adalah melalui kaedah sejarah lisan (DeBlasio, drk. 2009; Yow, 2005; Ritchie, 2003) bagi membolehkan pengalaman responden disampaikan olehnya sendiri dalam bentuk lisan dan disokong oleh pengamatan oleh penyelidik.

Salah satu peradaban penting yang tercatat dalam sejarah negara ini ialah kewujudan kelompok Baba dan Nyonya (Koh, 2013). Atas faktor luarannya, kedudukan Malaysia di perairan laluan perdagangan Timur-Barat banyak memberi kelebihan terutamanya dari segi penghijrahan pedagang-pedagang luar yang datang berdagang ke Tanah Melayu ketika itu, untuk mencari rezeki. Berdasarkan kajian sejarah, proses penghijrahan oleh pedagang asing ini melahirkan kepelbagaian kaum di Malaysia seperti kaum Cina, India, Arab dan juga kaum-kaum minoriti yang lain.

Bagi kelompok Baba Nyonya, pada abad ke-18, perantau-perantau terdiri daripada kaum China yang berdagang ke Tanah Melayu yang pada mulanya tidak mempunyai niat untuk berkeluarga dan menetap di sini telah menunjukkan minat dan berkahwin dengan anak-anak gadis tempatan. Kebanyakan mereka membuat keputusan untuk berkahwin dengan gadis tempatan bertujuan agar isteri mereka menguruskan perniagaan ataupun menjaga barang-barang ketika mereka pulang ke negara China untuk mendapatkan bekalan barang yang baharu. Anak-anak yang lahir hasil daripada perkahwinan antara perantau China dan anak gadis tempatan merupakan tunjang utama terlahirnya masyarakat Baba Nyonya di Tanah Melayu. Bukan setakat itu sahaja, anak-anak lelaki hasil daripada perkahwinan perantau China dan wanita tempatan ini juga digalakkan untuk meneruskan tradisi dengan mengahwini gadis tempatan. Anak perempuan mereka pula digalakkan mengahwini perantau-perantau baharu yang datang dari Tanah Besar China dan dilarang untuk berkahwin dengan lelaki

tempatan. Pada pertengahan abad ke-19, terdapat lebih ramai orang China mula berhijrah datang ke Tanah Melayu. Dengan pertambahan populasi ini, maka bakal-bakal menantu untuk masyarakat Baba Nyonya semakin bertambah. Penghijrahan mereka mungkin menjadi tunjang utama untuk masyarakat Baba Nyonya melalui asimilasi dengan masyarakat Melayu atau masyarakat Baba Nyonya.

Hasil daripada perkongsian cara hidup antara masyarakat Melayu tempatan dan juga masyarakat Baba Nyonya, pengaruh kebudayaan Melayu dapat dilihat dengan begitu jelas di dalam identiti masyarakat Baba Nyonya. Bukan sahaja dari segi pertuturan dan kegiatan seharian malah kebudayaan Melayu juga memberi pengaruh terhadap cara masakan masyarakat Baba Nyonya. Akibat dari percampuran ini, sifat-sifat dan tingkah laku wanita Melayu amat sehati dengan nyonya-nyonya yang tinggal berhampiran. Sifat peramah, berbual-bual di waktu senggang dan juga melatah telah menjadi sebahagian daripada tingkah laku masyarakat Baba Nyonya ketika itu.

Dari segi masakan pula, masyarakat Baba Nyonya lebih menyukai masakan yang berasaskan rempah dan juga pedas seperti masak asam pedas, sambal tumis dan juga rendang. Ini amat berbeza dengan masyarakat Cina yang tidak berapa suka dengan rasa pedas dan berempah. Bukan itu sahaja, masyarakat Baba Nyonya juga gemar makan berulamkan jering, petai, jantung pisang dan juga pelbagai jenis ulam yang sehati dengan darah Melayu. Menjalani kehidupan seharian yang hampir serupa memberi keunikan terhadap masyarakat Melayu dan juga masyarakat Baba Nyonya.

Kegiatan utama kaum lelaki Baba Nyonya ketika bermastautin di Tanah Melayu ialah berniaga untuk mencari wang bagi menyara keluarga. Mereka meninggalkan para isteri masing-masing yang diberikan tanggungjawab untuk mendidik anak-anak dan menguruskan hal ehwal rumah tangga. Antara kegiatan yang dilakukan oleh kaum wanita Baba Nyonya selain menguruskan hal rumah tangga ialah kegiatan sulam-menyulam, menjahit baju kebaya, menyulam kain meja, menjahit kasut manik, membuat anyaman pada bakul serta tikar dan banyak lagi. Ada juga sebahagian masyarakat Baba Nyonya yang mengikut cara hidup kaum Melayu tempatan seperti bertani, mengusahakan sawah padi dan juga berkebun.

Mengenai kasut manik, sejarahnya bermula dengan kedatangan Puteri Hang Li Po ke Melaka. Pada abad ke-21 (Kong Yuanzhi, 2001), Sultan Melaka iaitu Sultan Mansor Syah telah berkahwin dengan puteri China, Puteri Hang Li Po, yang dibawa oleh Tun Perpatih Putih mengadap baginda. Maka dari situlah bermulanya tradisi menyulam dan membuat kasut manik. Pada masa dahulu, para penyulam tidak menggunakan manik yang secantik pada masa sekarang. Namun cara-cara dan tradisi yang digunakan masih sama dan tidak berubah mengikut peredaran zaman kerana kasut manik ini berasal daripada masyarakat Baba Nyonya (Industri Kecil dan Sederhana, 2011). Pada masa dahulu, kasut manik seringkali digunakan oleh para pengantin Baba Nyonya di majlis perkahwinan mereka. Kasut manik ini akan disulam oleh bakal pengantin perempuan untuk dipakai oleh beliau dan bakal pengantin lelaki di hari persandingan. Namun pada masa kini pemakaian kasut manik hanya tertumpu kepada kaum wanita sahaja.

Pembuatan kasut manik merupakan salah satu seni sulaman halus 100% buatan tangan yang menarik dan juga unik yang diusahakan oleh masyarakat Baba Nyonya ketika berada di Tanah Melayu. Kesenian halus ini diwarisi daripada satu generasi kepada generasi seterusnya. Ia dikenali sebagai kasut manik muka sejak zaman turun temurun. Kasut yang dihiasi dengan manik-manik pelbagai warna itu adalah merupakan kasut tradisi Baba Nyonya yang kerap dipakai untuk sebarang perayaan diadakan. Malah, ada sesetengah ahli masyarakat Baba Nyonya yang tidak pernah memakai kasut yang tidak mempunyai manik dan kulit yang asli.

Seiring dengan perubahan zaman, golongan anak-anak muda keturunan Baba Nyonya kurang meminati untuk memakai kasut manik sebaliknya mereka lebih cenderung menggunakan kasut moden dengan pelbagai rekaan yang terkini. Warisan seni halus sulaman kasut manik ini semakin dilupakan kerana generasi Baba Nyonya yang seterusnya tidak memandang seni ini sebagai satu seni yang sepatutnya diwarisi dan dikekalkan hingga hari ini.

Namun, agak unik apabila terdapat individu yang bukan daripada keturunan Baba Nyonya yang terlibat dalam menghasilkan kasut manik. Banyak persoalan boleh ditimbulkan daripada fenomena ini. Apakah kesedaran beliau terhadap seni warisan ini? Bagaimana beliau memperoleh ilmu dan kemahiran yang berkaitan? Mampukan beliau menghayati falsafah sulaman masyarakat Baba

Nyonya? Adakah beliau memikul tanggungjawab melestarikan warisan yang semakin dilupakan ini?

Pandangan dan Pengalaman Responden Terhadap Kesenian Kasut Manik

Bahagian ini melaporkan pandangan dan pengalaman responden di atas penglibatannya dalam menghasilkan kasut manik, secara tidak langsung menyumbang dalam terus menghidupkan warisan seni tersebut.

Minat responden terhadap kasut manik timbul secara kebetulan. Ibu bapa beliau tinggal di rumah pangsa dan berjiran dengan ramai keluarga Baba Nyonya yang secara berkumpulan menghasilkan kasut manik. Pada mula meluahkan rasa minat dan ingin mencuba, beliau tidak berjaya. Namun, apabila terdapat peningkatan dalam permintaan dan tenaga kerja sedia ada tidak termampu memenuhi permintaan tersebut, beliau akhirnya dipelawa oleh jiran-jiran untuk membantu mereka. Dari sinilah bermulanya perjalanan hidup beliau secara terarah dalam mendekati seni tersebut. Proses pembelajaran dapat berjalan dengan lancar secara *on-the-job* bersama pengamal sebenar daripada kaum Baba Nyonya. Setelah yakin dengan kemampuan sendiri beliau mengambil langkah memulakan perusahaan secara separuh masa berskala kecil tanpa bantuan kewangan daripada pihak luar. Dengan bantuan daripada beberapa agensi yang berkaitan beliau diberi peluang mempromosi produknya sehingga ke luar negara. Namun, sebagai seorang usahawan beliau didepani dengan cabaran dan kekangan yang biasa dihadapi dalam bidang perniagaan.

Rekabentuk sulaman Baba Nyonya adalah berdasarkan templat yang disediakan secara khusus. Pada kebiasaannya, rekabentuk bermotifkan ikan emas, haiwan dan serangga menjadi tema utama sulaman. Lama-kelamaan dirasakan rekabentuk demikian kurang daya tarikan dan perlukan input yang lebih kreatif. Beliau memperkenalkan rekabentuk yang lebih ceria, sesuai dengan citarasa masyarakat Melayu, yang menjadi pelanggan utamanya. Pelanggan Melayu secara umumnya tidak menjiwai rekabentuk bermotifkan haiwan atau serangga, maka di pertembungan inilah rekabentuk kesukaan masyarakat Melayu banyak diilhamkan, yang turut juga digemari oleh masyarakat Cina.

Dalam kalangan masyarakat Baba Nyonya dan kaum Cina secara umumnya, kasut manik merupakan lambang kekayaan dan status sosial seseorang itu dan kini budaya tersebut telah dilihat berlaku dalam kalangan masyarakat Melayu. Tempahan khas sering diterima daripada golongan ternama yang mahukan kasut dibuat sebagai edisi terhad bersesuaian dengan kedudukan seseorang itu.

Menyentuh berkenaan proses pembuatan kasut manik, ia merupakan satu proses yang rumit dan memerlukan kesabaran dan juga semangat yang tinggi. Ini kerana untuk menghasilkan satu rekaan kasut manik yang berkualiti, ia perlu melalui beberapa peringkat sebelum dapat menghasilkan rekaan sulaman manik yang cantik serta sesuai dengan rekaan kasut dan juga permintaan peminat kasut manik. Seperti fesyen-fesyen yang terdapat pada masa kini, kasut manik juga melalui proses revolusi sepanjang perubahan zaman yang berlaku di Malaysia. Permintaan dan juga peminat kasut sulaman manik Baba Nyonya ini juga melalui pasang surutnya. Kasut manik pernah mengalami zaman kejatuhan apabila permintaan untuk menghasilkan kasut manik semakin berkurangan dan agak sukar untuk menarik perhatian pembeli.

Melalui inisiatif usahawan-usahawan seni sulaman kasut manik ini telah mengembalikan kehidupan kasut manik yang semakin dipandang sepi. Bergiat cergas di Kampung Berangan Enam, Melaka, Maszni merasakan walaupun seni sulaman kasut manik ini merupakan seni dari masyarakat Baba Nyonya, tetapi ia bukanlah satu tiket penghalang kaum Melayu menceburi bidang ini. Namun, penyertaan lebih ramai usahawan Melayu dalam bidang ini tidak menggalakkan disebabkan beberapa faktor seperti kos yang tinggi, penerokaan bagi meluaskan pasaran dan bahan berkualiti yang semakin sukar didapati.

Dengan rekaan yang segar dan juga penggunaan manik yang lebih ceria dan berwarna-warni, ia dapat menarik perhatian pelanggan dan juga pelancong tempatan mahupun luar negara. Permintaan kasut manik menampakkan peningkatan dan ini merupakan cara pemasaran yang lebih berkesan membantu dalam perkembangan seni kasut manik itu sendiri. Seni warisan ini semakin dihargai dan mendapat tempat di hati peminat seni sulaman manik. Kasut sulaman manik Baba Nyonya merupakan seni halus yang menarik kerana kesukaran untuk menyiapkan sesuatu

tempahan memberi nilai eksklusif dan juga tersendiri terhadap kasut manik tersebut.

Proses Pembuatan Kasut Manik Baba dan Nyonya

Kasut manik Baba Nyonya terdiri daripada pelbagai jenis dan rupa bentuk. Antaranya ialah terompah yang sulaman maniknya hanya berbentuk tali jalur yang mempunyai ketebalan dua inci dan berbentuk menegak. Selain itu, kasut manik juga mempunyai jenis yang muka terbuka yang jari-jari kaki si pemakai akan kelihatan. Contohnya, kasut manik yang lebih ringkas dan mempunyai tali yang berbentuk selipar. Tumitnya pula adalah lebih rendah berbanding terompah dan kebanyakannya digunakan untuk pemakaian di dalam bilik tidur ataupun dibawa keluar untuk berjalan-jalan. Akhir sekali, jenis yang bertutup yang semua permukaan kasut bertutup dan jari-jari kaki pemakainya tidak dapat dilihat. Di bengkel beliau terdapat lima jenis kasut manik yang telah dihasilkan seperti terompah, selipar, bentuk sarung, bertutup dan moden bertali.

Sebelum memulakan proses menyulam dan menjahit kasut manik, beliau perlu menyediakan bahan-bahan dan barang-barang menyulam selengkapnya bagi memudahkan proses menyulam. Bahan-bahan yang diperlukan sekarang tidak banyak berubah jika dibandingkan dengan yang digunakan pada masa dahulu. Namun, bagi memenuhi permintaan pelanggannya yang kebanyakannya orang Melayu, keutamaan beliau ialah memastikan kesemuanya bahan yang digunakannya adalah suci dan halal. Antara bahan yang digunakannya ialah seperti benang, jarum khas, pemedang, kain polister, gunting, kertas *pattern* dan manik. Berbalik kepada bahan pertama iaitu benang, selalunya yang digunakan dalam proses menyulam ialah benang *nylon* dan benang kapas. Namun begitu beliau lebih suka menggunakan benang Cap Kerbau kerana benang tersebut lebih mudah untuk dileraikan jika berbelit ataupun bersimpul. Tambahan pula, benang Cap Kerbau lebih tebal berbanding benang jenama lain dan lebih kukuh. Manakala bagi benang *nylon* pula, ia lebih mudah dimasukkan ke dalam lubang jarum kerana ia tidak pecah dan agak kuat tetapi benang tersebut sangat sukar dileraikan jika benang itu berbelit.

Bahan kedua yang digunakan ialah jarum khas, iaitu sejenis jarum yang hujungnya sangat runcing dan bahagian lubangnya lebih kecil dan memanjang berbanding jarum biasa. Lubang-lubang yang terdapat pada jarum khas ini akan menghalang manik-manik daripada melepasi lubang tersebut. Oleh sebab itu, jarum biasa tidak boleh digunakan dalam menyulam kasut manik. Terdapat pelbagai jenis saiz jarum yang digunakan untuk menyulam kasut manik dan setiap jarum yang digunakan akan mengikut saiz manik yang disulam kerana semakin halus manik yang digunakan, semakin halus jarum yang digunakan. Untuk manik kasar biasanya akan menggunakan jarum saiz 10, 11 atau 12 kerana semakin tinggi saiz bermakna semakin halus saiz jarum. Manakala bagi manik halus, jarum khas yang digunakan lebih halus berbanding manik kasar.

Bahan ketiga ialah pemedang atau dikenali juga sebagai ram kayu. Pada masa dahulu, masyarakat Baba Nyonya menggunakan pemedang yang dibuat sendiri oleh mereka. Pemedang-pemedang tersebut terdiri daripada sejenis kayu yang dipanggil kayu pak dan berbentuk segi empat dan berkaki. Namun pada masa sekarang penyulam-penyulam menggunakan pemedang kayu yang bersaiz 10 inci (sekitar 25 cm) dan berbentuk bulat dan pemedang itu sangat senang dibawa kemana-mana dan lebih ringan. Pemedang-pemedang tersebut boleh didapati di kedai-kedai bunga dan harganya sangat berpatutan. Ia memainkan peranan penting dalam proses menyulam manik. Tambahan pula, pemedang ini digunakan untuk mengetatkan kain yang digunakan untuk menjahit manik-manik dan ia juga menjadi tapak utama kepada kain tersebut. Penyulam akan menarik kain sehingga menjadi tegang dan kemudian barulah manik-manik tersebut disulam. Jika kain tidak ditegangkan dan longgar, manik-manik tersebut tidak dapat dijahit kerana kain akan menjadi senget, tidak cantik dan bentuknya akan menjadi melengkung.

Bahan keempat ialah kain polister dan berwarna putih. Kain polister mempunyai ketebalan yang agak tinggi dan kain ini juga tidak mempengaruhi warna manik-manik yang akan digunakan. Jika penyulam menggunakan kain berwarna hitam, warna manik yang digunakan akan berubah mengikut dasar kain tersebut. Oleh sebab itu, kain polister berwarna putih digunakan untuk menambahkan seri manik tersebut. Kain polister mempunyai kualiti yang sangat tinggi kerana apabila kasut manik itu rosak, para pelanggan boleh

menghantar kasut manik tersebut untuk dibaiki dan manik yang digunakan pada kasut yang telah rosak itu masih boleh digunakan untuk kasut manik yang baharu. Kain polister ini mudah didapati di kedai-kedai kain kerana kain ini juga digunakan sebagai pakaian seragam jururawat.

Bahan kelima pula adalah gunting dan digunakan bagi mengetatkan ram kayu dan untuk menggunting kertas *pattern* dan memutuskan benang-benang setiap kali selesai proses menyulam.

Kertas *pattern* juga memainkan peranan penting dalam proses pembuatan kasut manik. Tanpa kertas *pattern*, proses menyulam tidak dapat dijalankan. Kertas *pattern* adalah salinan daripada rekaan motif kasut yang akan dihasilkan dan kertas ini mestilah mempunyai dua salinan untuk digunakan pada kedua-dua belah kaki. Seperti yang dimaklumkan oleh beliau, pada masa dahulu masyarakat Baba Nyonya menyulam tanpa menggunakan kertas *pattern*. Mereka menyulam berpandukan rekaan kasut manik tersebut. Pada masa kini untuk mempercepatkan proses menyulam, kertas *pattern* digunakan untuk menjimatkan masa. Harga kertas *pattern* tersebut bergantung kepada jenis manik yang digunakan dan jika manik halus harga kertas *pattern* tersebut lebih mahal berbanding manik kasar. Kertas *pattern* tersebut dilukis dengan menggunakan komputer dan lukisan akan dibuat pada kedua-dua belah kaki. Selain daripada kertas *pattern*, beliau juga ada mereka sendiri rekaan-rekaan seperti bunga timbul dan gabungan mutiara.

Bahan yang seterusnya dan bahan asas yang paling penting dalam pembuatan kasut manik ialah manik itu sendiri. Terdapat dua jenis manik yang digunakan iaitu manik kasar dan manik halus. Kedua-dua jenis manik ini diimport dari Jepun iaitu jenama Matsuno. Manik-manik jenama Matsuno mempunyai warna yang kekal, bercahaya dan berkilat. Walaupun harga manik-manik tersebut lebih mahal namun manik itu sangat menarik. Beliau mendapatkan manik-manik tersebut di kedai-kedai sekitar Melaka dan dibeli secara pukal untuk memastikan stok manik yang diperlukan sentiasa mencukupi.

Proses awal pembuatan kasut manik bermula dengan mengetatkan kain pada pemedang dan ini memerlukan penggunaan *plier* dan pemutar skru untuk memberikan kesan regangan yang kuat pada kain tersebut. Kemudian, kertas *pattern* akan dilekatkan pada pemedang dengan menggunakan gam. Apabila gam telah kering,

proses menyulam akan dimulakan. Terdapat pelbagai jenis corak yang digunakan dalam pembuatan kasut manik. Antaranya ialah corak flora dan fauna, corak geometri, corak abstrak, dan tempahan-tempahan khas daripada pelanggan. Corak geometri lebih kepada bentuk-bentuk seperti bentuk segi tiga atau segi empat. Manakala, corak abstrak pula lebih kepada corak-corak seperti kuda belang, belang-belang, warna-warni, gabungan warna yang kontemporari dan corak *polkadot*. Selain itu juga, beliau menggunakan corak-corak bunga seperti bunga mawar, bunga raya dan bunga tulip. Antara kesemua corak tersebut, corak bunga paling mendapat sambutan oleh para pelanggan kerana coraknya menarik, cantik dan juga bebas digayakan oleh si pemakai. Bagi tempahan pelanggan, corak-corak yang dibuat adalah 100% mengikut sepenuhnya permintaan daripada pelanggan. Dalam proses menyulam, pemilihan warna dan corak memainkan peranan yang amat penting bagi menghasilkan sulaman yang cantik dan menarik.

Sebelum para penyulam menyulam manik, mereka akan dilatih terlebih dahulu selama beberapa bulan bergantung kepada kecekapan mereka. Ini bagi memastikan kualiti sulaman mereka dalam menghasilkan kasut manik yang berkualiti tinggi. Masa yang diambil bagi menyiapkan dua jenis sulaman manik tersebut berbeza kerana untuk manik halus, masa yang diambil lebih lama, iaitu hampir sebulan setengah. Manakala, manik kasar seawal 8 hari. Ini disebabkan oleh proses menyulam menggunakan 100% penggunaan tangan dan tidak dibantu langsung oleh penggunaan mesin. Apabila proses menyulam telah siap, beliau akan menghantar sulaman-sulaman tersebut kepada tukang kasut untuk dijadikan kasut manik. Tukang kasut akan membuat kasut berdasarkan saiz-saiz yang telah ditempah. Antaranya ialah saiz 5, 6, 7 dan 8. Beliau juga akan memastikan warna dasar yang perlu diguna, ketinggian tumit dan corak yang dipilih disampaikan kepada tukang kasut. Bahan-bahan yang sering digunakan untuk membuat tapak kasut ialah PVC, PU, kulit dan kain satin.

Penjenamaan merupakan aspek yang penting dalam perniagaan. Pada masa dahulu perkara ini tidak diberi perhatian khusus. Kasut dijual sebagai produk kasut manik secara umum, namun, kini disebabkan persaingan, produk dilabel dengan jenama tersendiri. Maka, setelah kasut manik dihasilkan, Maszni akan melekatkan jenama '*Sparkle Beads*' pada kasut tersebut sebelum

dibungkus. Itulah nama yang dipilih oleh beliau pilih untuk produk yang dihasilkan. Pemilihan nama dibuat bagi menunjukkan sifat global tanpa terikat dengan sebarang persepsi negatif. Seterusnya, kasut tersebut akan dimasukkan ke dalam plastik dan diletakkan di dalam kotak kasut. Selepas itu, kotak tersebut akan dibungkus dengan kertas minyak untuk menampakkan kekemasan tersebut. Akhir sekali, proses penghantaran akan dilakukan melalui pos. Setiap pasang kasut manik mempunyai harga yang berbeza-beza. Harga bergantung kepada jenis manik yang digunakan dan warna yang dipilih. Harga kasut manik bermula dari RM150 ke atas.

Pada tahun 2014, sebanyak 1000 pasang kasut manik berjaya dijual kepada pelanggan-pelanggan yang datangnya dari pelbagai kaum seperti Melayu, Cina dan India. Antara pelanggan yang pernah menempah kasut manik daripada beliau ialah isteri YABhg. Tun Dr Mahathir Mohammad, iaitu YABhg. Tun Dr. Siti Hasmah Mohd Ali. Kebiasaannya kasut-kasut yang ditempah akan digunakan pada hari-hari istimewa seperti majlis perkahwinan atau seminar-seminar. Selain itu, kasut manik juga pernah ditempah untuk dijadikan hadiah kepada yang tersayang. Sebagai contoh, kasut manik pernah ditempah oleh seorang suami untuk dijadikan hadiah kepada isterinya sempena hari ulang tahun perkahwinan mereka. Akan tetapi, kasut manik yang ditempah khas mempunyai harga yang lebih mahal berbanding kasut manik yang telah siap. Ini kerana, kasut manik yang ditempah mempunyai keistimewaan yang tersendiri di samping nilai sentimental yang terdapat pada kasut manik tersebut. Bagi pelanggan yang ingin menempah kasut manik mengikut citarasa mereka sendiri, mereka perlulah mengetahui kriteria-kriteria kasut manik yang diingini agar kasut yang diperoleh nanti memuaskan.

Di samping itu juga, penggunaan kasut manik sangat sesuai dipadankan dengan pakaian kasual, kebaya Nyonya atau baju kurung. Untuk kaum Cina, mereka akan memadamkan kasut manik dengan pakaian kebangsaan mereka, iaitu cheongsam. Dari segi penjagaan, kasut manik sangat senang dijaga dan tidak mudah rosak kerana sangat tahan lasak. Para pelanggan hanya perlu meletakkan kasut manik terlindung daripada cahaya matahari bagi memastikan warna kasut manik tidak luntur. Jika kasut manik telah rosak, khidmat membaik pulih juga disediakan oleh beliau. Jenis- jenis kerosakan yang selalu terjadi pada kasut manik seperti kerosakan

pada tumit. Beliau akan menggantikan tumit yang rosak kepada tumit yang baharu dan harga yang dikenakan lebih murah berbanding kasut baharu.

Rumusan

Melalui kaedah sejarah lisan, kajian ini telah dapat mengupas beberapa persoalan yang tidak banyak diketahui sebelum ini mengenai penglibatan seorang pengamal warisan seni halus dalam menghasilkan kasut manik Baba Nyonya. Sebagai seorang Melayu, Maszni dilihat telah berjaya menghilangkan pemisah antara budaya dengan mempromosikan hasilnya dalam kalangan peminat Melayu. Beliau mengekalkan penggunaan bahan-bahan seperti dahulu, tetapi menambah rekabentuk sulaman kepada yang lebih sesuai dan memenuhi citarasa masyarakat tersebut. Fenomena ini memberi petunjuk kepada wujudnya hubungan baik antara dua budaya ini dan semakin diterima terutama oleh masyarakat Melayu sebagai sebahagian pakaian kegemaran mereka dengan tidak memikirkan persoalan budaya.

Seni sulaman halus kasut manik Baba Nyonya adalah satu khazanah yang patut dipertahankan untuk generasi akan datang. Disarankan kumpulan pelapis dilatih bagi memastikan warisan seni halus ini dapat diteruskan dan tidak pupus. Adalah diharapkan kajian ini dapat menyumbang kepada hasil-hasil penulisan sedia ada dalam bidang warisan negara dalam usaha untuk menambah sumber pengetahuan yang tidak ternilai ini.

Rujukan

- Amran, A. (2015). Usahawan Kasut Manik. *Sinar Harian*.
<http://www.sinarharian.com.my/bisnes/usahawan-kasut-manik-1.362783> (22 Feb.)
- Beck, E. (2013). *Maszni and Her Beaded Shoes*.

<http://www.freemalysiatoday.com/category/leisure/2013/09/25/maszni-and-her-beaded-shoes> (25 Sept.)

DeBlasio, D.M., Ganzert, C.F., Mould, D.H., Paschen, S.H. & Sacks, H.L. (2009). *Catching Stories: A Practicle Guide to Oral History*. Athens: Ohio University Press.

Industri Kecil dan Sederhana. (2011). *IKS - Kasut Manik Baba Nyonya* [Fail video].
<https://www.youtube.com/watch?v=GliYIttlSxo> (3 Mei).

Koh, K.B., Baba. (2013). *Wacana Peranakan di Malaysia: Sejarah, Cabaran dan Masa Hadapan Masyarakat Baba Nyonya*, Melaka.

Malaysia. Jabatan Warisan Negara. (2017). *Warisan Tidak Ketara*. Dipetik daripada <http://www.heritage.gov.my/ms/warisan-tidak-ketara/seni-halus/seni-halus-pengenalan> (10 Apr.)

Nas, N.N. (2010). *Keunikan Kasut Bermanik*. Utusan Online [Kuala Lumpur].
http://ww1.utusan.com.my/utusan/info.asp?y=2010&dt=0522&pub=Utusan_Malaysia&sec=Selatan&pg=ws_01.htm (22 Mei)

Kong Y. (2001). Cerita Hang Li Po: Ode Persahabatan Kedua-dua Bangsa China-Malaysia. *Research Note* 1(19): 179-187.

Perbadanan Kemajuan Kraftangan Malaysia Cawangan Melaka. (2011).
http://cawanganmelaka.blogspot.com/2011_11_01_archive.html (24_Nov.)

Ritchie, D.A. (2003). *Doing Oral History: A Practicle Guide*. Oxford: University Press.

Shazuein, A. (2014). *Perniagaan Dalam Talian Bantu Usahawan Kasut Manik*.

Pengalaman Mewarisi Pengetahuan dan Kemahiran Seni Kasut Manik Baba Nyonya

<http://www.feldavoice.com/2014/11/17/perniagaan-dalam-talian-bantu-usahawan-kasut-manik> (17 Nov.)

Yow, V.R. (2005). *Recording Oral History: A Guide for the Humanities and Social Sciences*. Plymouth: AltaMira.